

मध्यकालीन गुजराती शब्दकोश

५५

इंदियाल/ईडुं चड्युं

इंदियाल प्राचीसं. इन्द्रजाल, [जादु]
 इंदिरा ऋषिरा. लक्ष्मी (सं.)
 ईंदु गुर्जरा. इन्द्र
 ईंदु निदान प्रेमाका. नक्षी चंद्र
 इंद्रजाल, इंद्रजाळ अखेगी. प्रेमाका. जादु
 [सं.]
 इंद्रजिमलवेला आरारा. इन्द्रयमलवेला,
 [कोई ज्योतिषयोग]
 इंद्रवारणो प्रेमाका. कडवा पण सोनेरी रंगना
 [इंद्रवारुणीना] फळ जेवो, सोनेरी
 इंद्रवारुणी प्रेमाका. देखावे सुंदर पण झेरी
 फळवालो एक छोड [सं.]
 इंद्राइसि गुर्जरा. इंद्रना आदेशथी
 इंद्रिलोक गुर्जरा. इंद्रलोक
 इंद्री नलाख्या. इन्द्रियो
 इम जुओ इम
 इंहिकू षडाबा. आ लोकनुं, ऐहिक
 ई जुओ इ
 ईछाई कादं(ध्रु). यथेच्छ
 ईछाचारी आनंस्त. स्वेच्छाचारी, [स्वेच्छाथी
 वर्तनार]
 ईट उक्तिर. ईट (सं.इष्टिका)
 ईड नलरा. ईडुं (सं.अंड)
 ईण जुओ इण
 ईणइ उपबा. वसंफा. वसंवि(ब्रा). एणे
 (सं.एतेन)
 ईण परि जुओ इण परि
 ईणं *षष्टिप्र. [एनाथी] (सं.एतेन)
 ईणं लाजीइ उक्तिर. आनाथी शरमाय

ईणि जुओ इणि
 ईतर-स्थुं लावल. बंनेथी, बंने वडे
 ईति ऐतिका. धान्यादिकने हानि
 पहोंचाडनार उंदर वगेरे प्राणी [सं.]
 ईधण उक्तिर. ईधण (सं.इन्धनम्)
 ईम मदमो. हाथी (सं.इम)
 ईम जुओ इम
 ईमइ जुओ इमइ
 ईयाहु अखाछ. पोतानी इच्छाथी बली जनारुं
 अने स्वाति नक्षत्रमां वर्षाबिंदुथी फरी
 सजीवन थतुं (कात्पनिक) पंखी
 ईरजा-सुमति, ईर्या-सुमति ऐतिका. देवरा.
 चालवामां संयम, विवेक (सं.ईर्या-
 समिति) [जै.]
 ईरजादी देवरा. चालवामां जीवादि प्रत्ये
 संयम वगेरे (सं.ईर्यादि) [जै.]
 ईर्या-सुमति जुओ ईरजा-सुमति
 ईश ऋषिरा. महादेव, शंकर
 ईष जुओ हलरी ईष
 ईस उक्तिर. घरी, घूसरी (सं.ईषा)
 ईसउ उक्तिर. आवो (सं.ईदृशः)
 ईसर जुओ इसर
 ईह जुओ इह
 ईहइ प्राचीसं. षष्टिप्र. इच्छे (सं.ईह)
 ईहणां जिनरा. इच्छुक, [याचक] [सं.ईह
 परथी] [रा.]
 ईहां जुओ इहां
 ईही जुओ इहि
 ई जुओ ई
 ईडुं चड्युं प्रेमाका. शिखर चड्युं, विजय
 थयो, नामना थई

ईहुं राख्युं/उगरतउ

५६

मध्यकालीन गुजराती शब्दकोश

ईहुं राख्युं नरका. श्रेष्ठता सिद्ध करी
ईह, ईहं जुओ इह
ईहां जुओ इहां

उ आरारा. ए; कृष्णबा. हरिवि. ओ
उअचट प्राचीफा. अभिमान [सं.उद्यता];
जुओ अचट
उअर, उयर ऐतिका. नेमिछं. उदर
उअहाणउ गुर्जरा. उखाणुं, कहेवत (सं.
उपाख्यान)

उआरणां अभिऊ. ओवारणां [सं.
अपवारण]

उइखहु ऐतिका. उपेक्षा करो
उइलउ उक्तिर. ओलुं, पेलुं [सं.अवर+प्रा.
इल]

उइसइ उक्तिर. बेसे (सं.उपविशति)
उकडच्छी *गुर्जरा. [उभडक आसन करी]
[सं.उत्कटुक+आसनिक]; जुओ उत्कडु
उकसइ, ऊकसइ जिनरा. उन्नत बने, ऊंचुं
थाय (सं.उत्कर्ष)

उकांटउ, ऊकांटउ *ऋषिरा. कादं(ध्रु).
कादं(शा). *चतुचा. *नलाख्या. षष्टिप्र.
रोमांच, कंप, घुजारी; रोमांचित, कंपाय-
मान (सं.उत्कंटक)

उकंठिउ ऐतिका. उत्कंठित थयो
उक्षा नलाख्या. बळद (सं.)
उखध, उखधी, ऊखध कस्तुवा. वीसरा.
शीलक. औषध, औषधि
उखाणउ, ऊखाणउ अंबरा. जिनरा. षष्टिप्र.
कहेवत (सं.उपाख्यानकम्)

उखांगे दशस्कं(१). दशस्कं(२). आरडे
उखुडइ उक्तिर. ऊखडे, तूटे [प्रा.; सं.
उत्स्कृत]

उखेलइ, ऊखेलइ उक्तिर. षष्टिप्र. उखाडे,
उखडे (सं.उत्कीलयति) [दि.उत्खिल];
आरारा. खोले (रा.)

उखेवे, ऊखेवे ऐतिका. कादं(शा). प्रेमाका.
छांटे, ऊंचे उडाडे, धूप करे (सं.उत्क्षेप);
जुओ अगरु उखेव-, उवेखे

उगउ *षडाबा. [मूगो]; जुओ अउगी

उगउमुगउ, उगमुगउ उक्तिर. मूगो; जुओ
अउंगउ-मुगउ

उगट, उगटण, उगटी, ऊगट, ऊगटि
अभिऊ. आरारा. तेरका. दशस्कं(१).
दशस्कं(२). नेमिछं. प्राचीका. प्राचीफा.
प्राचीसं. प्रेमाका. लावल. स्थूलिफा.
हरिवि. सुगंधी पदार्थोनो लेप, अंगराग
(सं.उद्वर्तन)

उगणत्रीस उपवा. ओगणत्रीस (सं.एकोन-
त्रिंशत्)

उगणीस उक्तिर. ओगणीस (सं.एकोन-
विंशति)

उगणीसमा आनंस्त. ओगणीसमा

उगत्त आरारा. उक्त, कह्युं

उगनिउं *अभिउ. नरका. नलरा. स्त्रीनुं
काने पहेरवानुं एक घरेणुं; जुओ
अउगनिया

उगमइ विकरा. ऊगे [सं.उद्+गम्]

उगमुगउ जुओ उगउमुगउ

उगरतउ उपवा. नरका. षडाबा. बचेलो,

मध्यकालीन गुजराती शब्दकोश

५७

उगाल/उछव

बाकी रहेतो, वधेलो [*सं.उद्+वृ]
 उगाल प्रधुचु. पाननो चावेलो कूचो [दे.
 उगाल]
 उगाह पंचवा. साक्षी [*फा.गवाह]
 उग- तेरका. ऊगवुं (सं.उद्+गा)
 उगमणे ऐतिका. उदित थतां, ऊगतां [सं.
 उद्गमने]
 उग्रबुद्धि अखाका. *कुशाग्र के सूक्ष्म बुद्धि,
 [अग्रबुद्धि, आगल जनारी - दूरदर्शी
 बुद्धि]
 उग्रह- वीसरा. ऊभराय, उत्पन्न थाय,
 [बहार नीकळे] (सं.उद्ग्रह)
 उग्रहणी उक्तिर. उधराणी, चूकवणी माटे
 तकादो (सं.उद्ग्रहणिका)
 उघउ नलरा. जैन साधुनुं रजोहरण, ओघो
 (सं.अवग्रह); जुओ उथउ
 उघरेटी नरका. नरप. ऊंघरेटी, निद्रालु,
 ऊंघथी भरेली
 उधेला जुओ उधेला
 उचरन पंचवा. बोलवा (सं.उच्चर)
 उचलवुं, ऊचलवुं, ऊचळवुं, ऊंचलवुं
 दशस्कं(१). प्रेमाका. ऊंचकवुं, उपाडवुं
 [सं.उच्चल]; उचाळा भरवा; कादं(शा).
 ऊपडी नीकळवुं, चाली नीकळवुं
 उचाट्यो *अभिऊ. [विनाशक बन्यो] (सं.
 उचाट); जुओ ऊचाटइ
 उचितबोलु नलरा. प्रसंगानुसार उचित वाणी
 बोली राजानुं मनरंजन करनार
 उचीतु अभिऊ. ओचिंतुं (सं.अचिंत्य)
 उचेर्या प्राचीका. छंछेड्या

उचेत, ऊचेत *अखाका. *कादं(शा).
 [खोळो, गोद]
 उच्छक, उच्छक आरारा. कादं(शा). जिनरा.
 नलरा. प्रबोप्र. विमप्र. उत्सुक, आतुर;
 जुओ अच्छक
 उच्छरंग, उच्छरंग आरारा. ऐतिका. देवरा.
 उत्साह, [उमंग], आनंद
 उच्छव, उच्छव आरारा. उक्तिर. कादं(शा).
 गुर्जरा. देवरा. प्रेमप. षडावा. उत्सव
 उच्छंग, उच्छंग अखाका. आरारा. उक्तिर.
 ऋषिरा. ऐतिका. कादं(शा). चतुचा.
 तेरका. नरका. नेमिछं. प्रेमाका. खोळो
 (सं.उत्संगः)
 उच्छाह, उच्छाह, उच्छाहो, ऊच्छाह आरारा.
 उक्तिर. उपवा. ऋषिरा. कृष्णच. गुर्जरा.
 देवरा. नरका. नलाख्या. पंचवा. प्रेमाका.
 *वीसरा. उत्साह, उमंग; प्राचीसं.
 उत्साह, गीतकाव्यनो एक प्रकार
 उच्छाहिवउं उक्तिर. उत्साह आपवो, प्रेरवुं
 उच्छांछली आरारा. चंचळ, तरल, थरकती
 उच्छुकपणउ उक्तिर. उत्सुकता
 उच्छेव घातवुं दशस्कं(१). सत्यानाश करवो
 उच्छउं, ऊच्छउं अभिऊ. अंबरा. उपवा. नलरा.
 नेमिछं. विमप्र. ओछुं, अघूरुं, ऊणुं (दे.
 उच्छ) [*सं.ओच्छ]; जुओ उछं
 उच्छक जुओ उच्छक
 उच्छकपणइ नलरा. आतुरपणे (सं.उत्सुक)
 उच्छरंग जुओ उच्छरंग
 उच्छराण कर्पूमं. आनंद, [हर्षोल्लास]
 उच्छलइ, ऊच्छलइ अंबरा. जिनरा. फरफरे,
 ऊडे [सं.उच्छलति]
 उच्छव जुओ उच्छव

उछहामणउ/उट

५८

मध्यकालीन गुजराती शब्दकोश

उछहामणउ जिनरा. तरवरियो, [मस्त,
उन्मत्त, नटखट] [रा.]
उछं कर्पूमं. ओछुं; जुओ उछउं
उछंक ० कामा(शा). उछंखल
उछंकल, उछंगल दशस्कं(१). प्रेमाका.
उछंखल, स्वच्छंदी
उछंग जुओ उछंग
उछंग गुर्जरा. होंश, उमंग, उमळको
[सं.उत्संग]
उछंगल जुओ उछंकल
उछाह, उछाहो जुओ उछाह
उछांइ प्रद्युचु. उत्साहथी
उछांइयो अखेगी. ओछायो [सं.अपच्छाया]
उछांग अखाका. उछाळो, [पुरस्करण,
विस्तरण] [*दे.उछंगिय]
उछेव चित्तसं. दूर करवुं ते, नाश
उछेइ जिनरा. रमाडे, [लालन करे]
उछेइउ नलरा. वधारे प्रमाणमां ओछुं
[प्रा.उछ] [सं.*ओछ]
उजम, उजंम, ऊजम अंबरा. उपबा. कर्पूमं.
उजम, प्रयत्न; कामा(त्रि). कामा(शा).
प्रेमाका. हरिख्या. उमंग, उत्साह
उजमदार प्रेमाका. उजम करनार, [श्रम
करनार, कामवाळो]
उजल नंदब. उज्वल
उजवालण ऐतिका. अजवाळनार (सं.उज्वल
परयी)
उजंम जुओ उजम
उजाइ, ऊजाइ अखाका. अभिऊ. अंगवि.
अंबरा. उक्तिर. कर्पूमं. कादं(धु).

कादं(शा). कृष्णबा. *गुर्जरा. नेमिछं.
प्राचीफा. विक्ररा. शृंगामं. दोडे, दोडीने
जाय, धसमसे (सं.उद्+याति)
उजागरता आनस्त. उजागरो [सं.उजागर+
ता]
उजाडि शृंगामं. उजडपणुं (दि.उजड)
उजाडो जुओ लोक-उजाडो
उजाणी, ऊजाणी आरास. नरका. *नलाख्या.
*नेमिछं. धसमसी, दोडी, चाली नीकळी
(सं.उद्+या); जुओ उजाणउ
उजाती नरका. *नरप. दोडती (सं.उद्+या)
उजेणी दशस्कं(१). उजाणी [सं.उद्यानिका]
उजेणी, ऊजेणी कस्तुवा. गुर्जरा. उजयिनी
उजेशकार *प्रेमाका. [उजाश, ऊजळुं काम]
उजालो गुर्जरा. ऊजळो (सं.उज्वल)
उजाणउ प्राचीसं. दोडतो (सं.उद्+या);
जुओ उजाणी
उजिल तेरका. गिरनार (सं.ऊर्जयंत परयी)
उजित तेरका. गिरनार (सं.ऊर्जयंत)
उजोइउ ऐतिका. प्रकाशित कर्युं [सं.
उद्योतित]
उजोय जिनरा. उद्योत, [नामकर्मनो एक
प्रकार, जेना उदयथी जीवनुं शरीर शीतल
प्रकाश आपे] [जै.]; जुओ वुजेय]
उजोयकठ वष्टिप्र. प्रकाश करनार (सं.
उद्योतकर)
उजल प्रद्युचु. ओझल, पडदो, बुरखो
उजेडो प्रेमाका. उजरडी नाखो
उजित जिनरा. [शुष्क, लूखुं] [दि.उजिअ]
उट सिंहा(शा). ओट [सं.अवघट]